

DEMOKRAT PARTİNİN BALKAN POLİTİKALARI BAĞLAMINDA BALKAN İTTİFAKI VE PROJESİ

Özet

Türkiye, 1939-1945 yılları arasında, savaşın tüm cephelere yayıldığı altı yıl boyunca saldırıya açık jeostratejik konumuna rağmen izlediği denge politikasıyla savaşın dışında kalmayı başarmıştır. Bu durum, ekonomik ve siyasi anlamda kendini koruyamayacak olan Türkiye için bir avantaj gibi görünmektedir. Ancak savaş sonrası kendisini cephe açmaya çağıran milletlerin küskünlüğü nedeniyle kendisini derin bir yalnızlığın içinde bulması da gecikmemiştir. Türkiye'nin bu yalnızlığı Sovyet Rusya'nın da dikkatini çekmiş ve Türkiye'nin doğu illerindeki toprak arzusu ile Boğazlarda üs talepleri de gündeme gelmiştir. Türkiye, Sovyet Rusya'nın revizyonist istekleri karşısında Amerika'ya bir yakınlaşma sürecine girmiştir.

Bu çerçevede Türkiye komşularıyla ilgili yeni politikalar ortaya koymuştur. En önemli yönelim Balkanlarda görülmüştür. Balkanlardaki bu arayışa yol açan dört önemli gelişme Türkiye'nin NATO'ya girmesi ve topraklarına yönelik Sovyet tehdidi, Yugoslavya'nın Komünform'dan çıkarılması ve Yunanistan iç savaşını Batı yanlılarının kazanmasıdır. Bu arada Bulgaristan'la Türkiye arasında, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin göçe zorlanmasıyla ilgili olarak çıkan sürtüşmeler Türkiye'yi ABD dışında, bölgesinde müttefikler aramaya itmiştir. Bu makalede Demokrat Parti'nin Balkanlarda izlediği ittifak politikaları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Balkanlar, Balkan Paktı, Balkan İttifakı

IN THE CONTEXT OF A BALKAN ALLIANCE OF BALKAN POLICY OF THE DEMOCRATIC PARTY PROJECT

Summary

Turkey, between the years 1939-1945, the war spread to all front-line assault geostrategic position for six years, followed by the balance policy, have managed to stay out of the war, despite the title. In this case, the economic and political sense to protect yourself, seem to be an advantage to Turkey. However, calling on Nations to open itself to the front after the war due to the end of the war, to find itself in a deep loneliness. Turkey has also this loneliness of Soviet Russia and Turkey have attracted the attention of the eastern provinces of soil with the desire of the Straits from the base demands has been raised. Turkey, Soviet Russia against this revisionist requests of the American protectorate refuge.

In this context, Turkey has revealed new policies dealing with its neighbours. The most important trend has been seen in the Balkans Four important developments leading to this need in the Balkans, Turkey and to NATO for the territory of the Soviet threat, removing and from Yugoslavia's Komünform the civil war is winning supporters in Western Greece. In the meantime, the Turks living in Bulgaria, between Turkey and Bulgaria to emigrate as the bickering about the difficulty Turkey, outside the United States, were forced to seek allies in the region. In this article, followed by the Alliance in the Balkans, the Democratic Party's policies will be discussed.

Keywords: Democratic Party, Balkans, Balkan Pact, Balkan Alliance

GİRİŞ

19 Mart 1945'te Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) 1925'te Türkiye ile imzalamış olduğu Dostluk ve saldırmazlık antlaşmasının yenileyemeyeceğini, yeni bir anlaşma yapmak istediğini bildirmiştir. Türkiye bu isteği olumlu bir şekilde karşılamakla beraber, Sovyetler'in boğazlarda üs ve doğu topraklarının bir kısmını alma yolunda ortaya koyduğu şartları reddetmiştir. Bunun sebeplerine gelince Sovyetler'in boğazların iki ülke tarafından ortak savunulması isteği, Gürcistan'da bazı profesörlerce Kars ve Ardahan'ın ülkelerine iadesinden, Bulgaristan'da Türkiye'ye ile sınır "düzeltilmesinden" söz edildiği görülmektedir. Bu dönemde Sovyetler'in henüz Batılı ülkelerle arası bozulmamıştır. Bunun sonucunda Türkiye uluslararası alanda bir yalnızlık dönemi geçirmiştir. Türkiye'nin bu yalnızlık dönemini Nisan 1946 başlarında Missouri zırhlısının İstanbul'a gelmesiyle bitirdiği söylenebilir. Çünkü Türkiye zamanla Batı ile özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile ilişkilerin gelişmeye bir döneme girmiştir.

Bundan sonraki dönemlerde de bu ilişkilerin giderek yoğunlaştığını görülmektedir. Aynı yıl Türkiye ABD askeri yardım anlaşması ve 1948'de yine ABD ile bir iktisadi yardım anlaşması yapılmıştır. Bu Avrupa'nın komünizme kaymaması için ABD'nin başlatmış olduğu "Marshall Yardımı" çevresindedir.

Bu yardımları biraz açmak gerekirse ABD, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 12 Mart 1947 Truman doktriniyle, Balkanlar, Ortadoğu ve Akdeniz'deki rolünü kesin şekilde ortaya koymuştur. İngiltere yavaş yavaş buralardan çekilirken, boşluğu ABD doldurmuştur. Truman doktrininin başlıca amacı da, SSCB'nin savaş sonrasındaki etki sahasını genişlettirmemektir. Bunun için de bir yandan bölgesel paktlar (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü 'NATO'- Merkezi Antlaşma Teşkilatı 'CENTO' gibi) kurarak, bir yandan da Türkiye ve Yunanistan gibi Batı'ya bağlı ülkeleri güçlendirerek etkili bir çember oluşturmaya çalışmışlardır. Nüfusu ve bulunduğu yerin stratejik önemi açısından, Ankara'nın oynayabileceği rol büyüktür. Washington sadık ve güçlü bir müttefik olması için başlarda Türkiye'ye maddi imkanlar sağlamıştır. ABD, savaştan çıkan Avrupa'yı da Marshall Yardımı'yla diriltmiş ve Avrupa İktisadi İşbirliği Örgütü (OECE) çerçevesinde "birleşmeye" itmiştir. Ekonomileri birbirine bağlı, birbirini tamamlayan Avrupa ülkeleri birleştikleri takdirde, ekonomik açıdan daha güçleneceklerdir. Böylece, Almanya'yı aralarında eritip ilerde yeni bir çatışmayı önlerken, komünizme

karşı da daha etkili bir cephe oluşturabileceklerdir.¹

Truman Doktrini ile birlikte ABD'nin Balkanlardaki durum açısından Türkiye ve Yunanistan ile doğrudan ilgilenmeye başlaması Ankara'yı rahatlatmıştır. Bu arada zaten Yugoslavya'nın SSCB ve Arnavutluk ile ilişkileri bozulunca, Balkanlar'da Türkiye'nin endişe duyduğu "Sosyalist Slav Bloğu" fikri de ortadan kalkmıştır. Ardından Yunanistan'daki iç savaşı da Batı yanlılarının kazanması Türkiye'nin güvenlik endişelerini azaltmıştır. Belgrad'ın, hem Moskova hem de Moskova ile yakın durumda olan Tiran ile ilişkilerinin bozularak kendisini yalnız hissetmeye başlaması bu ülkenin Batı'ya yaklaşmasına neden olmuştur.² Bütün bunlar bir araya geldiğinde Balkanlarda barış ve işbirliği havası esecektir.

1- 1950 Sonrası Dönemde Balkanlardaki Durum

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Balkanlarda sıkıntıların tam anlamıyla bittiğini söylemek mümkün değildir. Balkan ülkeleri zor savaş yıllarının travmasını uzun yıllar boyu atlatamayacaklardır. Ayrıca ABD-SSCB egemenlik savaşının en önemli merkezi pozisyonunda olacaklardır. Truman Doktrini ve Marshall Planı'nın ortaya çıkmasından sonra Sovyetler, gerek Orta Avrupa'da ve gerekse Balkanlar'da yoğun girişimlerde bulunmuşlardır. İlk önce bu bölgelerde, Sovyet nüfuzunun güçlendirilmesi ve komünist liderlerce yönetilen ülkeler arasında sıkı bir işbirliği ve yakınlık sağlanarak, sağlam bir blok oluşturulmak istenmiştir. Bled Antlaşması 2 Ağustos 1947'de Yugoslavya adına Mareşal Tito ve Bulgaristan adına da Başbakan Dimitrof arasında imzalanmıştır.³ Aralık 1947'de Bled Antlaşması genişleyerek, Yugoslavya'nın yanında Arnavutluk, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan'ın bir araya gelmesiyle bir federasyon oluşmuştur. Bu federasyon Yugoslavya ile komşuları arasında imzalanan antlaşmalarla kurulmuştur. İlgili antlaşmalar, Almanya veya herhangi diğer bir devletten gelebilecek saldırıya karşı birbirlerine yardım yapmalarını öngörmüştür.⁴

¹ Mehmet Ali Birand, **Türkiye'nin Büyük Avrupa Kavgası**, 12. Baskı, İstanbul Doğan Kitapçılık, 2005, s. 55.

² Faruk Sönmezoğlu, **II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası**, İstanbul, Der Yayınları, 1994, s. 90.

³ Rinna Kullaa, **Non-Alignment and its Origins in Cold War Europe: Yugoslavia, Finland and the Soviet Challenge (International Library of Twentieth Century History)**, London, Tauris Academic Studies, 2012, s. 31-32.

⁴ Fahir Armaoğlu, "Sovyet-Amerikan Münasebetlerinin Üç Yılı 1945-1948", **Siyasal Bil-**

Sovyetlerin bu girişimleri sürerken Türkiye'nin ileriki süreçte ittifak antlaşmaları yapacağı Yunanistan ve Yugoslavya'daki siyasi gelişmelere göz atmakta yarar vardır. Balkanların kilit ülkelerinden Yunanistan içinde çeşitli siyasi olaylar baş göstermiştir. Yapılan halk oylamalarında monarşi yanlısı ve karşıtı gruplar arasında çıkan çatışmalar 1944 yılı Aralık ayında kısa süreli olarak durmuştur. Daha sonra tekrar başlayan, kral yanlısı faşist gruplar ile aşırı sol görüşlü komünist gruplar arasında çıkan bu çatışmalar 1946-1949 yıllarının "Kardeş Kavgası" olarak anılacağı İç Savaş yılları olmuştur. Bu savaşta yaklaşık 185.000 kişi hayatını kaybetmiştir.⁵ Savaş bitiminde Yunanistan'da yeniden bir siyasi yapılanma başlatılmıştır. Birleşik Demokratik Sol (EDA) eski EAM üyelerinin öncülüğü ve desteğiyle kurulmuştur. EDA 9 Eylül 1951 seçimlerinde oyların % 10.7'sini almıştır. Sophoklis Venizelos Sağ'la koalisyon kurmaya çalışmış ancak bu hükümet bir ay sürmüştür. Bu süreçte ABD'nin desteklediği Mareşal Aleksander Papagos beklemede kalmıştır. 16 Kasım 1953'te yapılan seçimlerde ise Aleksander Papagos'un Ellinikos Sinagermos (ES-Yunan Dirilişi) Partisi zaferiyle sonuçlanmıştır. Oyların % 49.22'sini alan Papagos Ulusal Meclis'teki sandalyelerin % 82.30'una sahip olmuştur. Hemen ardından Yunanistan ve ABD arasında yapılan bir askeri anlaşmayla Yunanistan topraklarındaki Amerikan güçlerinin varlığı kurumsallaştırılmıştır.⁶

Papagos döneminde Türkiye'deki hassasiyetlere paralel olarak Kıbrıs'la ilgili ulusal talepler güçlendirilmiştir. Bu aktif siyaset devam ederken Mareşal Papagos 1955 Ekiminde ölmüş, Papagos'un yerine Constantin Karamanlis geçmiştir. Karamanlis, ES-Yunan Dirilişi Partisini dağıtarak, 19 Şubat 1956 seçimlerinde meclisteki sandalyelerin çoğunluğunu kazanan ERE (Ulusal Radikal Birlik)'yi kurmuştur.⁷

Yugoslavya ise aynı dönemde bir tercih yapmanın eşiğindedir. SSCB ile Yugoslavya arasında anlaşmazlıklar vardır. Savaş sonrası dönemde Kominform, Komünist Partiler aralarında işbirliği sağlamak amacıyla kurulan Komintern'in 1943'te ortadan kalkmasının ardından aynı işlevi yerine ge-

giler Okulu Dergisi, C. IV, S. 1-4, 1949, s. 443-444.

⁵ Dominique Eudes, Kapetanios, Yunan İç Savaşı, 1943-1949. (Çev. Yavuz Alagon), İstanbul, Belge Yayınları, 1985, s. 435.

⁶ James Edward Miller, United States and the Making of Modern Greece: History and Power, 1950-1974. The University Of North Carolina Press, 2009, s. 23-44.

⁷ Eudes, a.g.e., s.444.

tirmek amacıyla 1947'de kurulmuştur. Bu örgüt Stalin'in denetimi altında faaliyet göstermiştir. Bükreş'te yapılan bir toplantıda Yugoslavya sınırları içerisinde bulunan Sovyet askeri danışmanlarına kötü davranıldığı gerekçesi ile Yugoslavya suçlanmış ve aynı zamanda Marksist-Leninist çizgiden saptığı öne sürülmüştür. Bu iddialar durumunda Stalin'in bir tek hedefi vardır, o da Tito ve Yugoslavya Komünist Partisi Polit bürosunu ortadan kaldırıp doğrudan kendine bağlı bir kadroyu işbaşına getirmektir. Ancak Tito'nun karizması ve Yugoslavya'daki saygınlığı, Stalin'in müdahalesini sonuçsuz bırakmıştır. Bu doğrultuda Yugoslavya Kominform'dan 1948 yılında ihraç edilmiştir.⁸

Yugoslav yönetimi 1948'de SSCB ile aralarının bozulmasıyla birlikte alt üst olmuş ve yönünü şaşırmıştır. Önceden Sosyalizmi Sovyet modelinde ve Sovyetlerin yardımıyla inşa etmeyi planlamışlardır. Sonrasında ise Tito ve arkadaşlarının önceliği, partiyi ve ülkelerini Sovyet yıkımına ve içerdeki Moskova yanlısı kominformcuların entrikalarına karşı korumaktır. Tito yönetiminin Sovyet eleştirilerine ilk yanıtı, sosyalizme doğru ilerlemeyi bırakmak yerine, buna daha da yoğunlaşmak olmuştur. Bu doğrultuda Tito, 1949'un ikinci yarısında, Yugoslav tipi sosyalizmi Sovyet tipinden farklılaştıran birçok önlem almıştır. 1950 yılında özyönetim uygulamasına başlanmıştır.⁹

Sonuç olarak Türkiye'nin Balkan Paketi'ni imzalayacağı iki devletin de siyasi durumu iç açıcı değildir. Her iki ülkenin büyük dünya güçlerinin baskısı altında kaldıkları ve İkinci Dünya Savaşı'nın siyasi, sosyal ve ekonomik yıkımını derinden hissettikleri söylenebilir. NATO'nun güney kanadını oluşturan İtalya-Yunanistan ve Türkiye arasındaki bağda karadan bir kopukluk vardır. Eğer Yugoslavya'yı da içine alacak bir tertip meydana getirilebilirse bu kopukluk ortadan kaldırılabilir. Balkanlarda ittifak ve işbirliğinin ortaya çıkışında bu düşüncenin belirli bir rol oynadığı şüphesizdir. Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye de böyle bir düzenin ortaya çıkarılmasında, her biri kendi açısından, belirli menfaatler görmekteydiler. Yukarıda değinildiği üzere Kominform'dan çıkarılmış olan Yugoslavya, sadece Rusya'nın baskısını değil, Doğu Bloku'na dahil komşularının devamlı çıkardıkları sıkıntıları da karşılamak durumunda kalmıştır. ABD ve

⁸ İrfan Kaya Ülger, **Yugoslavya Neden Parçalandı?**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2003, s. 54-57.

⁹ Richard J. Crampton, **İkinci Dünya Savaşından Sonra Balkanlar**, (Çev.: Emel Kurt), İstanbul, Yayın Odası, 2007, s. 111-112.

İngiltere kendisine askerî kredi temini bakımından yardımcı oluyorsa da, aralarında ittifak yoktur, zaten Yugoslavya'nın, rejimi icabı, böyle ittifak kurmak düşüncesi de bulunmamaktadır. Buna karşılık, Balkan Yarımadasındaki devletlerle yapacağı bölgesel bir savunma paktının, iki büyük blok arasında tercih yapması şeklinde bir yoruma yol açmayacağı belliydi. İç savaştan yeni çıkmış olan Yunanistan'ın diğer taraftan Rusya'nın devamlı baskısını hisseden Türkiye'nin de, Bulgaristan ile münasebetleri hiç iç açıcı değildir. Dolayısıyla bu iki devlet de, bir saldırıya uğramaları halinde, icabında diğer NATO devletleri ile irtibatları olmasında fayda bulunduğunu düşünmekteydiler. Bütün bu sebepler bir araya gelince, üç devlet arasında başlayan işbirliği temasları olumlu bir şekilde yürütülmüştür.¹⁰

2. Demokrat Parti'nin İktidara Gelişi ve Dış Politikada Yeni Dönem

14 Mayıs 1950 tarihinde Türkiye'de genel seçimler yapılmıştır. Yapılan seçimlere yedi parti katılmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) bütün illerde, Demokrat Parti (DP) Hakkari hariç bütün illerde, Millet Partisi (MP) 22 ilde, Milli Kalkınma Partisi 3 ilde, Toprak Emlak ve Serbest Teşebbüs Partisi, Türk Sosyal Demokrat Partisi ve İşçi Çiftçi Partisi sadece İstanbul'da seçimlere girmiştir. DP % 53.59 oranla 408 milletvekilliğinin sahibi olurken CHP % 39.98 oranla 69 milletvekilliği, MP % 3.03 oranla 1 milletvekilliği ve bağımsızlar % 3.40 oy oranıyla 9 milletvekilliği kazanmıştır. Böylece DP büyük bir çoğunlukla iktidarı ele almıştır. Aynı gün Celal Bayar Cumhurbaşkanlığına, Refik Koraltan Meclis Başkanlığına seçilmiştir. Celal Bayar Türkiye'nin üçüncü Cumhurbaşkanı olmuştur. Celal Bayar da hükümeti kurma görevini Adnan Menderes'e vermiştir. Adnan Menderes'in başbakan olmasıyla on yıl sürecek Demokrat Parti dönemi başlamıştır. Bu on yıllık sürede Demokrat Parti ile Menderes isimleri özdeşleşmiş, ikisinin de yükselişleri, düşüşleri ve sonları aynı olmuştur.¹¹

Adnan Menderes, kurduğu ilk kabinenin Hükümet Programında dış siyasetle ilgili izleyeceği politikalara şu şekilde vurgu yapmıştır:

"...Ananevi İngiliz ve Fransız ittifakına ve Birleşik Amerika ile en sıkı dostluk ve işbirliğine dayanan, dostluklarına daima sadık kalan, uzak yakın

¹⁰ Kamuran Gürün, *Dış İlişkiler ve Türk Politikası*, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, 1983, s. 353.

¹¹ Cem Eroğlu, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara, İmge Yayınları, 1990, s. 83.

ve büyük küçük bütün milletlerin istiklâl ve toprak bütünlüklerine her zaman hürmetkar olan dış siyâsetimizin sulhçü mahiyeti bütün dünyaca malumdur. Bu açık ve samimi siyâsetimizin coğrafi durumumuzun ehemmiyet ve nezaketi ve milletimizin en ağır şartlar altında dahi tebarüz eden yüksek ruhi kudreti itibariyle, demokrasi cephesi ve cihan sulhü için mühim bir amil olduğuna inanmaktayız... Bu arada, cihan sulhu için haiz olduğu ehemmiyet her gün daha iyi anlaşılın şarki Akdeniz emniyetini maddi ve manevi bakımlardan korumak ve kuvvetlendirmek için, bir taraftan büyük dostumuz ve müttelifiklerimizin dikkat ve alâkalarını bu mesele üzerine çekmek, diğer taraftan da kendilerine sıkı dostluk rabitaları ile bağlı bulunduğumuz Yakın Şark devletleriyle daha sıkı münâsebetler kurarak bu bölgelerde adalet ve anlayış esaslarına dayanan samimi bir dostluk ve tesanüt havası yaratmak lüzumunu duymaktayız."¹²

Bu konuşmadan anlaşılacağı üzere yeni hükümetin yeni dünya düzeninde Cumhuriyet'in ilk yıllarından gelen dış politika anlayışını sürdürmek için gayret göstereceği anlaşılmaktadır.

DP hükümeti NATO'ya girmek için çalışmalara hız verme kararı aldığı günlerde beklenen fırsat DP yönetiminin eline, 25 Haziran 1950 tarihinde geçmiştir. Türkiye aldığı karar ile ABD'nin ardından kara askeri gücünü Kore'ye gönderme kararı alan ikinci ülke olmuştur. Türk Hükümeti Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri'nden gelen yardım talebini değerlendirmiş, 25 Temmuz 1950'de 4500 kişilik Tugay gücündeki bir askeri birliği Kore'ye göndermeye karar vermiştir. NATO'ya girmek için DP hükümeti yeniden başvurmuştur. Bu sefer İngiltere, İtalya ve ABD Türkiye'nin üyelik talebini desteklemişlerdir. Bunun üzerine ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından 15 Mayıs 1951 tarihinde yapılan açıklamada, Türkiye ile Yunanistan'ın NATO'ya üye olarak alınmalarını İngiltere ve Fransa'ya teklif ettiği bildirilmiştir. NATO üyesi 12 ülkenin Dışişleri Bakanlarının, 15-20 Eylül 1951 tarihleri arasında Ottawa'da yaptıkları toplantıda Türkiye ile Yunanistan'ın NATO'ya alınmasına oybirliği ile karar verildiği açıklanmıştır. Daha sonra ABD 15 Şubat 1952'de iki ülkeyi resmi olarak NATO'ya davet etmiştir. Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya girişi 18 Şubat 1952'de onaylanmıştır.¹³

Türkiye NATO konusunda istediğini almıştır ama başka problemler de

¹² **Hükümetler, Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, C. II, (22 Mayıs 1950 – 20 Kasım 1961)**, Türkiye Ankara, Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları, 2013, s. 759.

¹³ Gürün, a.g.e., s. 197.

gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Kıbrıs konusunda da sıkıntılı bir süreç söz konusudur. Türk kamuoyu da Kıbrıs konusunda duyarlı olmaya başlamıştır. Milli Türk Talebe Cemiyeti 18 Ocak 1950'de Ankara Zafer Meydanı'nda büyük bir miting yapmıştır. 14 Mayıs 1950'de iktidara gelen DP, Kıbrıs konusunda gerek halk gerekse gençlik üzerinde meydana gelen heyecanı ve basındaki ilgiyi göz ardı edememiştir. 16 Şubat 1951'de Yunan Başbakanı Sofokles Venizelos, Kıbrıs'ın resmen Yunanistan'a ilhak edilmesi (Enosis) gerektiğini ileri sürmüştür. Bu gelişme üzerine 24 Şubat'ta Millî Türk Talebe Federasyonu Ankara'da büyük bir miting düzenleyerek durumu protesto etmiştir. Bu gelişmeler Kıbrıs Türklerini telaşlandırmıştır. TBMM'ye Başbakan'a, Dışişleri Bakanına telgraflar çekmişler, Yunanistan'ın Ada'yı resmen istediğine dikkati çekerek, kendilerine sahip çıkılmasını istemişlerdir.¹⁴

Bu gelişmeler yaşanırken diğer bir problem de yurtdışından gelen göçlerdir. Bu dönemde Türkiye'ye bir göç dalgasının sürdüğü söylenebilir. Çünkü Türkler ile Balkanların bağı yüzyıllarca devam eden bir geleneğin eseridir. Bu çerçevede 1923 yılında yeni bir devlet kurulması ile birlikte bu bağ zayıflamamıştır. Balkanlardaki Türklerin içinde buldukları zor durum Türkiye'ye olan ilgilerini azaltmamış, aksine arttırmıştır. 1950 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A) işaretli cetvelde değişiklik yapılması hakkında Tarım Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunun 1.12.1950 tarihli toplantısında Meclise sunulması kararlaştırılan kanun tasarısının gerekçesinde bu ilişki ile ilgili bazı sayılar görmek mümkündür. Resmi verilere göre 1940 yılına kadar her yıl Türkiye'ye Balkanlardan 20-25 bin göçmen gelmiştir. Bu sayı, 1940 yılından itibaren azalmaya başlamış ve 1945 yılından 1949 yılı sonuna kadar bu Balkan ülkelerinden gelen göçmen sayısı yılda ortalama 1000-1500 kişi arasında kalmıştır. 1950 yılında Bulgaristan'dan büyük bir göç akını ile karşılaşmıştır. 1.1.1950 tarihinden sınırın kapatıldığı 6.10.1950 tarihine kadar Bulgaristan'dan 30778 kişi genellikle serbest göçmen adı altında ve fakat büyük bir yoksulluk içinde Türkiye'ye gelmiştir. Aynı süre içinde Yunanistan'dan 1215 ve Birleşmiş Milletler Uluslararası Mülteci Örgütü aracılığı ile Avrupa kamplarından da 149 mülteci gelmiştir.¹⁵ Bu sayılardan

¹⁴ Hüseyin Agun, *Demokrat Parti'nin Kıbrıs Politikası*, Ankara, Demokratlar Kulübü Yayınları, 1997, s. 4-7.

¹⁵ TBMMTD, *1950 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarıları ile İdareci Üyeler Kurulunun, Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı ve Sayıştay 1950 Yılı Bütçelerinde Değişiklik ve İndirmeler*

anlaşılacağı üzere Balkanlardaki bağ sadece yabancı devletler arasındaki bağın ötesindedir. Bir açıdan iç siyasetin de bir parçası haline gelmiştir.

Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere 1950 sonrası dönemde Türkiye için Balkan politikalarının odağında yer alan önemli bir husus göç olacaktır. 1950 yılına girildiği zaman Bulgaristan'daki Türk azınlığı, bir taraftan Bulgar makamlarından pasaport talep ederken, diğer yandan Türkiye'ye göç için Cumhurbaşkanı İnönü'ye, Bulgaristan'daki Türk temsilciliklerine mektup ve dilekçeler göndererek kendilerinin Türkiye'ye kabul edilmelerini talep ederek, her iki devleti göç konusunda zorlamaya başlamışlardır. 10 Ağustos 1950 tarihinde Türkiye'ye bir nota veren Bulgaristan Türkiye'ye göç etmek isteyen 250.000 Türkün üç ay içinde Türkiye'ye kabul edilmesini istemiştir. Bulgaristan'la anlaşarak yıllık belli kontenjanlara ve programa göre Bulgaristan Türklerini ülkesine almak isteyen Türkiye, Bulgaristan'a verdiği karşı notada Türk azınlığın göçü konusunu 1925 tarihli ikamet sözleşmesi çerçevesinde müzakere edebileceğini belirtmiştir. Karşılıklı nota alışverişlerinin yaşandığı, Türk-Bulgar ilişkilerinin bu sıkıntılı döneminde 1950-1951 yıllarında Türkiye'ye 154.393 Türk göç etmiştir.¹⁶

Zorunlu göçün Türk dış politikası üzerindeki çok yönlüdür. Yaklaşık 150.000 kişinin yerleştirilmesi üretken hale getirilmesi Türk ekonomisine yeni yükler getirmiştir. Bu konudaki tek dış yardım 30 milyon dolarlık Amerikan yardımudur ve bu yardım Türk-Amerikan ilişkilerini güçlendirmiştir.¹⁷ Bu olaylar zinciri ayrıca Türkiye'nin NATO'ya üye olma isteğini de kamçulamıştır. Türkiye bölgenin doğal engellerden yoksun olması nedeniyle saldırıya açık Doğu Trakya yoluyla Sovyet destekli olası bir Bulgaristan saldırısından endişelidir. Böyle bir durumda Türk kuvvetleri İstanbul'u korumak için Boğazlar bölgesine çekilecektir. Dahası Türkiye, eğer Sovyet destekli Balkan ülkeleri bu yarımada harekete geçecek olurlarsa aynı derecede tehdit altında kalacak olan Yugoslavya ile ilişkileri geliştirmek için adımlar atma ihtiyacı hissetmiştir. Böylece, Bulgaristan'ın tutumunun, daha geniş bir çerçevedeki Balkan gelişmelerine etkisi, bölgedeki Soğuk

Yapılması Hakkında Kanun Teklifleri Ve Bütçe Komisyonu Raporu. Dönem:9, C. 5, B, 49, 23.11.1951, s. 12.

¹⁶ Yusuf Sarıay, Cumhuriyet Döneminde Balkan Ülkelerinden Ankara'ya Yapılan Göçler (1923-1990), **ATAM Dergisi**, C.XXVII, No: 80, Ankara, 2011, s.358. Göçler ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Cevat Geray, **Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskânı, (1923-1961)**, Ankara, Ajans-Türk Matbaası, 1962.

¹⁷ Geray, a.g.e., s. 73.

Savaş'ın doruğa ulaşması ve 1953'te Balkan Paketi'nin kurulmasıdır.¹⁸

Nitekim İngiliz büyükelçiliği tarafından hazırlanan 1952 yılı raporunda Türk-Yunan ilişkilerinin NATO çerçevesinde ufak tefek pürüzleri gidererek dostane bir şekilde geliştiği ve öte yandan Türkiye-Yugoslavya ve Yugoslavya-Yunanistan arasındaki yakınlaşmanın da etkisiyle Türk hükümetinin Balkanlarda daha detaylı askeri diyaloglara girmesinin altı çizilmiştir. Öte yandan Türkiye'nin Balkanlardaki bu etki alanının genişlemesinin komünist komşularını rahatsız etmiştir. Bulgaristan ve Sovyet Rusya'nın Türkiye'yi Anglo-Amerikan emperyalizmine itaatle suçladığı ve bu bağlamda Türkiye'nin Rusya'nın ağır propagandaları yanında, Bulgaristan'ın sınırını kapatması tehdidi ile karşı karşıya kaldığı belirtilmiştir.¹⁹

Aynı yıl Türk-Yunan ilişkilerinden söz etmek gerekirse, NATO'ya girme hususunda her iki ülke ortak çaba harcamışlar ve ikisi arasında bir yakınlaşma meydana gelmiştir. Balkanlarda bir ittifak kurulması konusunda Yunanistan'ın da desteğini arkasına alan dönemin Başbakanı Adnan Menderes bu amaca yönelik çabalarını yoğunlaştırmıştır. Bir yandan, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO içerisindeki yükümlülükleri ve Batı türü bir siyasal rejime sahip olmayan Yugoslavya'yı kapsayacak bir güvenlik anlaşmasının modelinin oluşturulması gibi sorunlar, diğer yandan da Yugoslavya Devlet Başkanı Tito'nun bu iki ülke ile bir ittifak içerisinde yer alma konusundaki bazı tereddütleri, sürecin biraz uzamasına neden olmuştur. Fakat bir süre sonra SSCB'nin bölgeye ilişkin baskısının giderek artması ve Yugoslavya'nın ABD yardımına olan ihtiyacı, sürecin hızlanmasını sağlayan nedenleri oluşturmuştur.²⁰

Bu yakınlaşma 1952 yılının başından itibaren yoğun bir şekil almış ve Yunan Dışişleri Bakanı 1952 Ocak ayında Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Adnan Menderes ile Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Yunan Dışişleri Bakanı'nın ziyaret etmişlerdir. Bunun arkasından Yunan Kral ve Kraliçesi 8-16 Haziran 1952 de Türkiye'ye bir ziyaret yapmışlardır. Yunan hükümdarlarının bu

¹⁸ Oral Sander, *Türkiye'nin Dış Politikası*, (Der: Melek Fırat), 3. Baskı, Ankara, İmge Yayınevi, 2006, s. 191.

¹⁹ Yasemin Doğaner, İngiliz Büyükelçiliği Yıllık Raporlarında Demokrat Parti Dönemi Türkiye'sinde Dış İlişkiler, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)*, No:2, 2006, s.232.

²⁰ Faruk Sönmezoğlu, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, İstanbul, Der Yayınları, 1994, s.91.

ziyaretini Türkiye Cumhurbaşkanı Celal Bayar 27 Kasım-2 Aralık 1952 arasında ziyaret etmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki bu karşılıklı ziyaretler, Atatürk döneminde inşa edilen Balkan Birliği ve Balkan Antantı'nın tatlı havasını yeniden canlandırmıştır. Tabii bu arada Yugoslavya da ihmal edilmemiş ve onunla da temaslar kurulmuştur.²¹

3- Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya Dostluk ve İşbirliği Antlaşması (Balkan Paketi-Ankara Antlaşması) (28 Şubat 1953)

Türkiye'nin 1950 sonrasında uyguladığı aktif diplomasi, 1953 yılının başlarına gelindiğinde artık somut gelişmelerin yaşanacağına habercisi olmuştur. 1953 yılı Ocak ayında Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Belgrat ve Atina'yı ziyaret ederek üç ülke arasında bir dostluk anlaşması imzalanmasını teklif etmiştir. Balkanlarda bir Dostluk ve İşbirliği Antlaşması'nın imzalanacak olması TBMM'de değerlendirilmiştir. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü antlaşmaya giden süreçle ilgili detayları konuşmasında şunları belirtmiştir:

“Yapılacak şey, tam bir menfaat birliğiyle bağlı olan ve hür dünyanın mâruz bulunduğu büyük tehlike bakımından en nâzik bölgelerden birini işgal eden bu üç memleketin, yalnız yekdiğeri arasında değil, daha geniş yani üçlü bir şekilde mümkün merteye ileri bir iş birliği tesis etmeleri idi Bir seneden fazla bir müddetten beri bu yol üzerinde yürüdük... Belgrat'tan çok nazikâne davet aldım ve tehalükle oraya gittim. O kadar anlayışlı, geniş görürlü ve açık sözlü bir muhitte karşılaştım ki, bilhassa Reısicumhur Mareşal Tito, İcra Heyeti Reis Muavini Kardelj, Hariciye Nazırı Popovich ile kurulan uzun görüşmelerimiz, tarafların yekdiğerini ikna etmesi şeklinde değil, âdeta, evvelce mevcut esaslı mutabakatların ve görüş birliğinin beraberce ifade edilmesi şeklinde tecelli eyledi. Bundan sonra bildiğiniz gibi Atina'yı ziyaret ettim ve orada da pek tabii olarak, her meselede bir tam mutabakat ve görüş birliği ile karşılattım...”

Bu sözlerden anlaşıldığı üzere antlaşmanın yapılması için Türkiye'nin yoğun bir çabası söz konusudur. Bu çabalar karşı tarafta olumlu sonuçlar doğurmuştur. Köprülü'nün konuşmasının ardından söz alan DP Milletvekili Zeyyat Mandalıncı bu antlaşmayı coğrafi zaruret olarak nitelemiştir. DP Milletvekili Nihat Reşat Belger de tüm olumsuz söylentilere rağmen Yugos-

²¹ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1993, s. 521-522

lav Devlet Başkanı Tito'yla anlaşma zemininin sağlanmasını, Dışişlerinin başarısı olarak belirtmiştir. DP Milletvekili Fahri Belen Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya'nın ortak bir cephe kurmalarının yalnız Balkanların emniyeti bakımından değil, Avrupa ve Ortadoğu'nun emniyeti için de çok değerli bir tedbir olduğunu dile getirmiştir. Muhalefetten konuyla ilgili bir görüş beyan edilmemiştir.²²

Resmi anlaşma öncesinde her üç devlet 25 Şubat 1953 tarihinde Atina'da bir ön anlaşma imzalamıştır. Üç gün sonra ise asıl anlaşma Ankara'da yapılmıştır. Resmi adı, "Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında Dostluk ve İşbirliği Andlaşması" olan Balkan Paktı, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında 28 Şubat 1953 tarihinde Ankara'da üç Dışişleri Bakanı tarafından imzalanmıştır.²³

BM Antlaşmasının 51.Maddesine göre imzalanan bu antlaşma 14 maddeden oluşmuştur. Antlaşmanın ilk 3 maddesinde savunma konusunda karşılıklı istişareler ve işbirliği yapılması gerektiği belirtilmiş. Dışişleri Bakanlarının yılda en az bir defa toplantı yapmaları ve ülkelerin Genelkurmayları arasında işbirliği yapılması da öngörülmüştür. 6. maddeye göre taraflar, birbirlerinin aleyhine olan veya çıkarlarına ters düşecek hiçbir harekete katılmamayı taahhüt etmişlerdir. 8. maddede ise antlaşma yüzünden Türkiye ve Yunanistan'ın NATO içerisindeki sorumluluklarının etkilenmeyeceği belirtilmiştir. Antlaşmanın 9. maddesine, paktın başka ülkelerin katılımına açık olduğu belirtilmiştir. Bu madde, özellikle de Bulgaristan ile Arnavutluk'a bir davet ve bu devletlerin Pakta gösterebilecekleri tepkiyi biraz olsun yumuşatabilmek için politik bir manevra olarak yorumlanmıştır. 10. maddede, antlaşmanın yürürlüğe giriş yöntemi açıklanmıştır. Bu maddede antlaşmanın en az beş yıl yürürlükte kalacağı belirtilmiştir.²⁴

Mayıs ayında ise bu antlaşma onaylanması için TBMM gündemine gelmiştir. Fuat Köprülü'nün antlaşmanın maddeleri üzerinde yaptığı değerlendirmeden sonra CHP adına kürsüye gelen Avni Kurt, antlaşmanın temel meshumunun; Birleşmiş Milletler Anayasasının temel prensiplerine uygun olduğunu belirterek parti adına onay verdiklerini ifade etmiştir.²⁵

²² TBMMTD, Dönem:9, C. 2, B. 51, 23.02.1953, s.824-841.

²³ Antlaşmanın tam metni için bkz. Ek 1.

²⁴ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları II (1945-1990)*, Ankara, TTK Yayınları, 1991, s. 471-472.

²⁵ TBMMTD, Dönem:9, C. 22, B. 84, 18.05.1953, s.299.

Dışişleri Komisyonu Raporunda, antlaşma için NATO'nun Balkanlardaki cephesinin kuvvetlenmesi imkânlarına yol açacak bir mahiyet taşıdığı vurgusu yapılmıştır.²⁶ Antlaşma meclisteki partilerin desteği ile onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir.

DP politikalarına sert eleştiriler getiren CHP'nin Balkanlarda izlenen politikayı desteklediği görülmektedir. CHP lideri İsmet İnönü'nün bütçe görüşmelerindeki görüşmeleri bunu kanıtlamaktadır: *"Varlıklarını korumak kararında olan Yunanistan ve Yugoslavya ile beraber bulunmamızı, menfaatlerimiz icabettiriyor. Münasebetlerimizin gelişmesini ve sulh cephesinde beraber bulunmamızı memnurlukla karşılarız. Ahdî bakımdan, nazik olan nokta, Türkiye ile Yunanistan'ın Batı Demokrasileri ile olan ittifak icaplarının yeni Balkan Paktı ile ihtilâfa düşmemesini temin etmektir"*²⁷

Balkan Paktı'nın en önemli, ayırıcı özelliği, ülkelerin genelkurmayları arasında işbirliği önererek bir ortak savunma anlayışını ortaya koymasıdır. Bununla birlikte gerçek bir askeri ittifak niteliği de taşımamaktadır. Bu karmaşıklığın en önemli nedeni, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO gibi önemli bir askeri ittifakın üyeleri olmaları ve bu açıdan söz konusu olan askeri sorumlulukları ile Balkan Paktı'nınkilerin birbirleri ile bağdaştırılması zorunluluğudur. Zira ne de olsa iki NATO üyesi ülke, her ne kadar Moskova-karşıtı olsa da sosyalist olan bir ülke ile askeri işbirliği yapmışlardır.²⁸

4- Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya İttifakı, Siyasi İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması (Balkan İttifakı-Bled İttifaknamesi) (9 Ağustos 1954)

Balkan Paktı'nın imzalanmasından sonra daha sağlam temelleri olan ikinci bir antlaşma yapılması gereği, imzacı devletler tarafından önce sürekli dile getirilmiştir. Antlaşma imzalanmadan önce yoğun bir diplomasi trafiği yaşanmıştır. Balkan Paktı'nın imzalanmasından sonra üç ülke arasındaki

²⁶ TBMMTD, **Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında 28 Şubat 1953 Tarihinde Ankara'da Akdedilen Dostluk ve İşbirliği Antlaşmasının Tasdikine Dair Kanun Lâyihası Ve Dışişleri Komisyonu Raporu**, Dönem:9, C. 22, B, 84, 18.05.1953, s.3.

²⁷ TBMMTD, Dönem:9, C. 20, B, 44, 16.02.1953, s. 322.

²⁸ Oral Sander, **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965)**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1969, s. 99-100.

ziyaret ve görüşmeler devam etmiş ve Tito'nun 12-16 Nisan 1953 tarihlerinde Ankara ziyareti sırasında iki konu üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Bu konular; Üç devlet arasında bir ittifak anlaşması imzalanmasının zamanı geldiği ve Yugoslavya'nın NATO üyesi olmayışının, ittifaka engel teşkil etmeyeceğidir. 9 Ağustos 1954'de Yugoslavya'nın Bled kentinde imzalanacak "İttifak, Siyasal İşbirliği ve Yardımlaşma Andlaşması", 28 Şubat 1953'te Ankara'da imzalanan antlaşmanın resmi bir ittifaka dökülmesidir.²⁹

Türk ve Yunan Hükümetleri, imzalanacak antlaşmanın metnini NATO Konseyinin 29 Temmuz'da yaptığı toplantıya getirmişler ve Konsey hazırlanan metni onaylamıştır. Öte yandan, Türkiye'nin üçlü buluşmayı geciktirmesi Yunanistan ve Yugoslavya'da endişeler uyandırdığı için bu iki devlet Ankara üzerine baskı yapmaya başlamışlardır. İşte bütün bunların üzerinedir ki, Türk Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Yunan Dışişleri Bakanı Stefanopulos ve Yugoslav Dışişleri Bakanı Koca Popoviç, 6 Ağustos'ta Yugoslavya'nın Bled şehrinde buluşarak 9 Ağustos'ta anlaşmayı imzalamışlardır.³⁰ Andlaşmanın imzasından kısa bir süre sonra da, 1-9 Eylül 1954 tarihleri arasında Türk Devlet Başkanı Celal Bayar ve Türk görevlileri, bu arada Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes, Tito'nun 1953 Nisan'ında Türkiye'ye yaptığı ziyareti iade için, Yugoslavya'ya gitmişlerdir.³¹

Balkan Paktı'nın bir Balkan İttifak Antlaşması haline dönüşmesinde doğrudan Yugoslavya Devlet Başkanı Mareşal Tito'nun inisiyatifi önemli rol oynamıştır. Taraflar arasında bir ittifak antlaşmasının zamanının geldiği düşüncesi, Tito'nun 1954 yılı başlarında gerçekleştirdiği Ankara ve Atina ziyaretleri sırasında gündeme gelmiş ve üzerinde anlaşmaya varılmıştır. İtalya-Yugoslavya Trieste anlaşmazlığı nedeniyle Batı kaynaklı bazı endişelere rağmen "İttifak, Siyasal İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması" imzalanmıştır.³²

14 maddeden oluşan, "İttifak, Siyasal İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması", klasik bir askeri ittifaktır. İttifak antlaşmasına göre; bu ülkelere yapılacak silahlı bir saldırının, bütün imzacı taraflara yöneltilmiş sayılabileceği hükmü getirilmiştir. Ayrıca üç ülkenin Dışişleri Bakanları'ndan oluşan

²⁹ Gönlübol, a.g.e., s. 261.

³⁰ Antlaşmanın tam metni için bkz. Ek 2.

³¹ Mehmet Gönlübol, *Olaylarla Türk Dış Politikası 1919- 1945*, 9. Baskı, Ankara, Siyasal Kitapevi, 1996, s.242

³² Sönmezoglu, a.g.e., s. 91.

bir “Daimi Konsey” de kurulacaktır.³³ 20 yıllık bir süre için imzalanan Bled Antlaşması (Balkan İttifakı), Ankara Antlaşmasını (Balkan Paktı) ortadan kaldırmamıştır. Ankara Antlaşması’nın hükümleri, Bled’de değişikliğe uğratılmadığı ölçüde yürürlükte kalmıştır. Sadece Ankara Antlaşması’nın 1. maddesinde kurulan “Dışişleri Bakanları Konseyi”, Bled Antlaşması’nda 4. madde ile “Daimi Konsey” durumuna getirilmiştir. Böylece gerçek anlamda bir savunma sistemi ortaya çıkmış olmuştur. 6. madde de ise; milletlerarası ve özellikle kendi bölgelerindeki durum tehlikeli biçimde bozulursa, imzacı tarafların (Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya) danışma içine girmeleri, ayrıca bir yardımlaşma paketi ile taraflardan bir ya da birkaçının, müttefiklerinden birinin saldırıya uğraması durumunda, bölgelerinde alınması gerekli önlemler için istişareler yapmaları öngörülmüştür. Antlaşmanın 7. maddesine göre, tarafların bir saldırı durumunda BM ile bağlantı içinde kalmaları şartı konulmuştur. 8. maddesinde birbirlerine karşı bir ittifaka ya da yükümlülüğe girmemeleri ifade edilmiştir. 10. madde de ise antlaşmanın Türkiye ve Yunanistan’ın NATO ile olan ilişkilerini etkilemeyeceği belirtilmiştir.³⁴

Antlaşma imzalandıktan bir ay sonra Cumhurbaşkanı Celal Bayar 3 Eylül 1954’te Yugoslavya’ya resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyarette Tito söz konusu antlaşmadan “*Bu ittifak, karşılıklı münasebetlerimizde yeni bir devir açmaktadır. Hiç şüphe yoktur ki, bu ittifakın akdi sadece istiklâlimizi ve dünyanın bu bölgesinde barışı muhafaza hususundaki müşterek azmimizin ve milletlerimizin arzusunun bir ifadesi değil, fakat aynı zamanda bu bakımdan misal teşkil edebilecek umumî işbirliğinin inkaşafı yolundaki müşterek gayretlerimizin de bir neticesidir*” sözleriyle bahsederken, Bayar da “*Bu ittifakname, gerek vücade gelişi, gerek tazammun ettiği mana bakımından numune olarak gösterilebilecek bir eserdir. Filhakika bu ittifak, hayafı ve devamlı ihtiyaçların neticesi olarak üç devlet arasında süratle olgunlaşan fülû bir ittifak vaziyetinin hukukî ifadesi şeklinde ortaya çıkmıştır*” şeklinde cevap vermiştir.³⁵

³³ Bkz. Ek 3.

³⁴ Soysal, a.g.e., s. 472-473. Gürün, a.g.e., s. 353.

³⁵ **Aynı Tarihi**, (Eylül 1954), Başvekalet Basın Yayın Ve Turizm Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1954.

Bu ziyaretle pekişen ilişkiler, aşağıda değinileceği üzere yaşanan yeni gelişmelerle etkisini yitirecek ve uzun çabalar sonucunda imzalanan antlaşmaların geçerliliği kalmayacaktır.

5. Balkan İttifakının Etkisini Yitirmesi ve Sona Ermesi

Balkan ittifakı SSCB'den tehdit algılayan ve aralarında sorun bulunmayan üç Balkan ülkesinin Batı'dan aldıkları destekle oluşturdukları bir savunma mekanizmasıdır. Oluşmasına neden olan koşullar ortadan kalktığına da işlevsizleşeceği açıktır. Nitekim daha İttifak Antlaşması imzalandığı sırada koşullar değişmiştir. Mart 1953'te Stalin'in ölmesi Sovyet dış politikasında yumuşamanın başlangıcı olmuş ve bu politika değişikliği Moskova'nın Balkan ülkeleriyle ilişkilerine de yansımıştır. Bu süreçten en fazla etkilenen ülkelerden biri Yugoslavya olmuştur. Moskova'nın Yugoslavya'ya uyguladığı ekonomik ablukayı kaldırması, diplomatik ilişkilerini düzeltmesi ve Kominform üyesi sosyalist Balkan devletlerinin sınır olaylarını sona erdirmeleri ilk işaretlerdir. Balkan İttifakının kurulmasıyla güney sınırlarından çevrelendiğini düşünen SSCB, Yugoslavya'yı bu politikanın bir parçası olmaktan çıkarmak ve Batı'yla yakınlaşmasını önlemek için eyleme geçmiştir. Haziran 1955'te Başbakan Bulganin ve SBKP Birinci Sekreteri Kruşçev Belgrad'ı ziyaret etmişlerdir. Bir özür niteliği taşıyan bu ziyaret sırasında ulusal sosyalizmlere karşı olmadıklarını belirttiler. Bu tutum, Yugoslavya'nın zaten eğilimli olduğu "bağılantısız dış politika" anlayışına yönelmesine neden olmuştur. Trieste sorununun da kesin bir biçimde çözümlenmiş olması Yugoslavya'nın Balkan İttifakına giriş nedenlerini ortadan kaldırmıştır. Bundan sonra, Balkan ülkeleri arasında imzalanmış antlaşmalarını askeri işbirliğinden çok ekonomik ve kültürel işbirliğine dair hükümlerini öne çıkarmaya çalışacaktır.³⁶

Balkan İttifakı projesinin tam yerine oturması ile SSCB Başkanı Kruşçev'in 1955'de Belgrad'ı ziyareti arasında 9 ay kadar bir zaman vardır. 17 Nisan 1956'da Bandung Konferansına katılan Yugoslavya, Sovyet Rusya ile ilişkileri yumuşayınca, Tarafsızlar Bloku içinde kendisine çok daha fazla nüfuz ve itibar sağlayacak ve ayrıca SSCB'nin de hoşuna gidebilecek bir rol oynayabileceğini anlamıştır. Bu sebeple Balkan İttifakı projesi, daha

³⁶ Melek Fırat, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler," *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* Cilt 1: 1919-1980, Baskın Oran (ed.), İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 591.

doğru dürüst işlemeden Yugoslavya, Tarafsızlar Blokuna kaymış, bu Blokun liderlerinden biri haline gelmiş, Balkan İttifakı'nı ise kağıt üzerinde kalan bir kuruluş haline getirmiştir.³⁷

Balkan anlaşmasının yürütülmesine dair sıkıntılar sadece Yugoslavya'nın siyasi durumuyla sınırlı kalmamıştır. 1954 yılından itibaren Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin Kıbrıs sorunu nedeniyle giderek bozulmaya başlaması da Balkan İttifakı'nın kaderini olumsuz etkileyen bir başka faktörü oluşturmuştur. Türkiye hükümetleri, Kıbrıs'a 1950'lerin ortalarında ilgi duymaya başlayacaktır. 1950'lerde Türkiye'nin Kıbrıs politikasında 180 derecelik bir dönüş olduğunu söylemek mümkündür. Bunda Enosis'in gerçekleştirilip adanın Yunanistan egemenliğine teslim edileceği kaygısı çok önemli bir yer tutmuştur. Ani ilginin bir başka nedeni olarak da ülke içindeki gelişmeler gösterilmiştir.³⁸ Türk kamuoyunun mitinglerle Kıbrıs konusundaki hassasiyetini hükümete yansıtmaya çalışması karşısında Adnan Menderes, özellikle kurulması için çok uğraştığı Balkan İttifakı'na bu mitinglerin zarar vereceği endişesini taşıırken, Yunan hükümeti ve Rum tarafı ise oldukça rahat davranmaktan ve diplomatik girişimlerini sürdürmekten geri kalmamışlardır. Yunanistan bu noktada bir adım daha atmış ve bu tavırla uluslararası ortamda kendisine destekçi bulmaya çalışmıştır. Yunan Başbakanı Papagos 23 Mart 1954'te yayınladığı bir demeçte; Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı meselesini BM'nin Eylül 1954'te yapacağı toplantısında gündeme getireceğini açıklamıştır. Ardından da Balkan İttifakının tesisinden bir hafta sonra 16 Ağustos 1954 tarihinde kendi imzası ile BM Genel Sekreterliğine müracaatta bulunmuştur.³⁹

Türkiye'nin de konu ile ilgilenmeye başlaması ve ardından da 1955 yılında İstanbul'da 6-7 Eylül olaylarının cereyan etmesi neticesinde, iki ülke arasındaki ilişkiler gerginleşmeye başlamıştır. Böylece, bir yanda bağlantısızlık politikasına yönelen Yugoslavya, öte yandan Kıbrıs sorununu uluslararası platforma taşıyarak *Enosis* zemininde çözmeye çalışan Yunanistan ile birlikte Balkan İttifakı'nın yürütülmesi Türkiye açısından da zor gözükmeye başlamıştır.⁴⁰

Sonuç olarak 1950'li yıllarında Türkiye öncülüğünde Balkanlarda esen ittifak, birlik ve barış havaları, beş yıllık kısa bir süre sonucunda etkisini yitirmiştir. Bunda Yugoslavya'nın Balkan İttifakına ilgisinin azalması, Kıbrıs sorunu dolayısıyla Türk-Yunan ilişkilerinin de bozulmasıyla aynı döne-

³⁷ Gürün, a.g.e., s.353.

³⁸ Gürün, a.g.e., s. 362.

³⁹ Gönübol, a.g.e., s. 337-338.

⁴⁰ Sönmezoglu, a.g.e., s. 92.

me denk gelmesinin etkisi büyüktür. Kıbrıs sorununun 1954'ten itibaren uluslararası nitelik kazanması ve 1955'te Türkiye'nin soruna taraf olması üzerine Ankara ile Atina arasında başlayan uyuşmazlıklar giderek artmış ve Balkan işbirliğini sadece askerî alanda değil, tüm alanlarda olanaksız hale gelmiştir. Nitekim Yunanistan, 1955 yılında Sürekli Konsey'in ikinci toplantısının Atina'da yapılmasını engellemiş, Dışişleri Bakanı Teotokis, 23 Aralık 1955'te bir demeç vererek, Türk hükümeti 6-7 Eylül olaylarında meydana gelen hasarı tazmin edene kadar Balkan İttifakı çerçevesinde Türkiye'yle işbirliği yapmayacaklarını açıklamıştır. Bunun öncesinde Başbakan Karamanlis'in 17 Aralık 1955'te verdiği beyanatta Türk – Yunan ilişkilerinin düzelebilmesi için şu şartları ileri sürmüştür:

1. 6-7 Eylül Olaylarında açığa çıkan zararların tamamen ve süratle tazmini (bu hususta vergi ve kambiyo bakımından da kolaylıklar istenmektedir)
2. Türkiye'deki Rum azınlığının geleceği hakkında teminat verilmesi.
3. 6-7 Eylül Olaylarındaki faillerin cezalandırılması.
4. Balık avlama işi hakkında vaktiyle tespit edilmiş bulunan esaslar dairesinde bir anlaşma yapılması.

Türk Dışişleri Bakanlığı da bir yazılı açıklama yaparak 6-7 Eylül Olaylarının gerçek faillerinin açığa çıkmadan suçlu gösterilmenin meşru olmayacağına, bahsi geçen konularda Yunanistan'ın siyasi istismar yaptığına vurgu yapılmıştır. Yunan isteklerinin asla kabul edilmeyeceğine de vurgu yapılmıştır.⁴¹

Karşılıklı ilişkilerin gerginliği geri dönüşü olmayan bir yola girildiğini göstermektedir. Tito'nun aracılık yapmasına rağmen, **iki ülke arasında gerginlik** sona ermediği için Daimi Konsey bir daha toplanamamıştır. Sürekli Sekreterlik Ocak 1957'ye kadar Atina'da çalışmış ama sıra gelmesine karşın Belgrad'a nakledilmediği için işlemez hale gelmiştir. 1958'de ilişkilerin yumuşaması üzerine Balkan Pakti'nin canlandırılması söz konusu edildiyse de, Yunanistan ve Yugoslavya dışişleri bakanları bunun mümkün olmadığına ilişkin demeçler vermişlerdir. Böylece Balkan Pakti ve İttifakı antlaşmaları zımnen feshedilmiştir. Türk-Yunan dostluğu sonucunda doğan Balkan Pakti ve İttifakı, Türk-Yunan uyuşmazlıklarının artması sonucunda sona ermiştir.⁴²

⁴¹ **Ayın Tarihi.** (Aralık 1955), Başvekalet Basın Yayın Ve Turizm Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1955.

⁴² Firat, a.g.e., s. 591.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte yenedünya düzeninde Türkiye'nin politik arayışları, Türk dış ilişkilerinde hareketleri yılları da beraberinde getirmiştir. Bu hareketlilik Demokrat Parti'nin iktidara gelişiyle daha hızlanmıştır. 1950 sonrası dönemde Türkiye bölgesel ittifak arayışları içerisine girmiş, öncelikli hedef olarak Balkanlar belirlenmiştir. Adnan Menderes'in 1952 Nisanında Atina'ya yaptığı gezi sonrasında yayınlanan ortak bildiri ile Balkanlarda işbirliği yolunda ilk adım atılmıştır. Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan temsilcileri arasında yoğun bir biçimde sürdürülen görüşmeler 28 Şubat 1953'de Dostluk ve İşbirliği Antlaşmasıyla sonuçlanmıştır.

Bu antlaşma sonrasında daha etkili bir stratejik işbirliği için zemin aranmış, bu girişimler bir yıl sonra yeni bir ittifak antlaşmasının imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. Yugoslavya'nın Bled kentinde toplanan üç ülke dışişleri bakanları 9 Ağustos 1954'te Balkan İttifakı Antlaşması olarak adlandırılan bu metni onaylamışlardır. Bu antlaşma bir önceki antlaşma şartlarının biraz daha güçlendirilmiş şeklidir. Bu çerçevede taraflardan herhangi birine, ya da birkaçına yapılacak silahlı bir saldırı tüm taraflara yapılmış sayılacak ve silahlı kuvvet kullanımı dahil her türlü yardım karşılıklı olarak yapılacaktır. Ayrıca bu antlaşma ile dışişleri bakanları veya diğer bakanlar düzeyinde "daimi konsey" öngörülmüştür.

Ancak tüm bu girişimlerden beklenenler somut hale getirilememiş ve sonuçsuz kalmıştır. Bunda 1954 yılından itibaren Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin Kıbrıs sorunu nedeniyle giderek bozulması, Yugoslavya'nın Sovyet Rusya ile ilişkileri yumuşamaya başlaması ana etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'nin iç siyasetinde 1957 sonrası yaşanan bunalımlar Balkanlardaki aktivitesini durağanlaştırmış, sonuç olarak bu ittifak girişimleri başarısız olmuştur.

KAYNAKLAR

- AGUN Hüseyin, Demokrat Parti'nin Kıbrıs Politikası, Ankara, Demokratlar Kulübü Yayınları, 1997.
- ARMAOĞLU Fahir, "Sovyet-Amerikan Münasebetlerinin Üç Yılı 1945-1948", Siyasal Bilgiler Okulu Dergisi, C. IV, S. 1-4, 1949, s. 375-445.
- ARMAOĞLU Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayın-

- ları, 1993.
- Aydın Tarihi, (Aralık 1955), Başvekalet Basın Yayın Ve Turizm Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1955.
- Aydın Tarihi, (Eylül 1954), Başvekalet Basın Yayın Ve Turizm Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1954.
- BİRAND Mehmet Ali, Türkiye'nin Büyük Avrupa Kavgası, 12. Baskı, İstanbul Doğan Kitapçılık, 2005.
- CRAMPTON Richard J., İkinci Dünya Savaşından Sonra Balkanlar, (Çev.: Emel Kurt), İstanbul, Yayın Odası, 2007.
- DOĞANER Yasemin, İngiliz Büyükelçiliği Yıllık Raporlarında Demokrat Parti Dönemi Türkiye'sinde Dış İlişkiler, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD), No:2, 2006, s.227-246.
- EROĞUL, Cem, Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi, Ankara, İmge Yayınları, 1990.
- FIRAT Melek, "1945-1960 Yunanistan'la İlişkiler," Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 1: 1919-1980, Baskın Oran (ed.), İstanbul, İletişim Yayınları, 2001. s.576-614.
- GERAY Cevat, Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskânı, (1923-1961), Ankara, Ajans-Türk Matbaası, 1962.
- GÖNLÜBOL Mehmet, Olaylarla Türk Dış Politikası 1919- 1945, 9. Baskı, Ankara, Siyasal Kitapevi, 1996.
- GÜRÜN Kamuran, Dış İlişkiler ve Türk Politikası, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, 1983.
- Hükümetler, Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, C. 2, (22 Mayıs 1950 – 20 Kasım 1961), Türkiye Ankara, Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları, 2013.
- KAPETANİOS Dominique Eudes, Yunan İç Savaşı, 1943-1949, (Çev. Yavuz Alagon), İstanbul, Belge Yayınları, 1985.
- KULLAA Rinna, Non-Alignment and its Origins in Cold War Europe: Yugoslavia, Finland and the Soviet Challenge (International Library of Twentieth Century History), London, Tauris Academic Studies, 2012.
- MILLER James Edward, United States and the Making of Modern Greece: History and Power, 1950-1974, The University Of North Carolina Press, 2009.
- Resmî Gazete, 28.5.1955, Sayı :9014.
- SANDER Oral, Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965), Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1969.
- SANDER Oral, Türkiye'nin Dış Politikası, (Der: Melek Fırat), 3. Baskı, Ankara, İmge Yayınevi, 2006.

- SARINAY Yusuf, Cumhuriyet Döneminde Balkan Ülkelerinden Ankara'ya Yapılan Göçler (1923-1990), ATAM Dergisi, C.XXVII, No: 80, Ankara, 2011, s.351-387.
- SOYSAL İsmail, Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları II (1945-1990), Ankara, TTK Yayınları, 1991.
- SÖNMEZOĞLU Faruk, II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası, İstanbul, Der Yayınları, 1994.
- TBMMTD, 1950 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarılar ile İdareci Üyeler Kurulunun, Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı ve Sayıştay 1950 Yılı Bütçelerinde Değişiklik ve İndirmeler Yapılması Hakkında Kanun Teklifleri Ve Bütçe Komisyonu Raporu, Dönem:9, C. 5, B, 49, 23.11.1951.
- TBMMTD, Dönem:9, C. 2, B, 51, 23.02.1953.
- TBMMTD, Dönem:9, C. 22, B, 84, 18.05.1953.
- TBMMTD, Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında 28 Şubat 1953 Tarihinde Ankara'da Akdedilen Dostluk ve İşbirliği Antlaşmasının Tasdikine Dair Kanun Lâyihası Ve Dışişleri Komisyonu Raporu, Dönem:9, C. 22, B, 84, 18.05.1953.
- TBMMTD, Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti arasında 9 Ağustos 1954 tarihinde «Bled» de akdedilen ittifak, Siyasi İş Birliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşmasının tasdiki hakkında kanun lâyihası ve Hariciye Encümeni mazbatası, Dönem:10, C. 05, B, 41, 16.02.1955.
- ÜLGER İrfan Kaya, Yugoslavya Neden Parçalandı?, Ankara, Seçkin Yayınları, 2003.

EKLER

Ek 1: Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında Dostluk ve İş Birliği Antlaşması⁴³

Madde 1. Âkîd Taraflar, aralarında devamlı surette iş birliği yapılmasını temin etmek maksadıyla müşterek menfaatlerini ilgilendiren bütün meseleler üzerinde istişarelerde bulunacaklardır. Âkîd Tarafların Dışişleri vekilleri, milletlerarası siyasi durumu tetkik etmek ve bu Antlaşmanın gayelerine uygun olacak şekilde, gereken kararları almak üzere, muntazaman, senede bir defa ve lüzum görüldüğü takdirde daha sık olarak, konferans halinde toplanacaklardır.

⁴³ TBMMTD, Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında 28 Şubat 1953 Tarihinde Ankara'da Akdedilen Dostluk ve İşbirliği Antlaşmasının Tasdikine Dair Kanun Lâyihası Ve Dışişleri Komisyonu Raporu, Dönem:9, C. 22, B, 84, 18.05.1953.

- Madde 2. Âkîd Taraflar, kendi mm takalarında sulh ve emniyetin korunması için müşterek gayretlerine devam etmek ve kendilerine karşı tahrik edilmemiş bir tecavüz vukuu halinde lüzum hâsil olabilecek müşterek savunma tedbirleri de dâhil olmak üzere, emniyetlerine müteallik meseleleri birlikte tetkika devam etmek kararındadırlar.
- Madde 3. Âkîd Tarafların Erkânı Harbiye-i Umumiye'leri, ahenkli kararların alınabilmesi için, aralarında mutabık kalarak tesbit edecekleri, savunma meselelerine müteallik, tavsiyeleri hükümetlerine arz etmek üzere iş birliği yapmaya devam edeceklerdir.
- Madde 4. Âkîd Taraflar, ekonomi, teknik ve kültürel sahalarındaki iş birliğini inkişaf ettireceklerdir; lüzumu halinde, ekonomik, teknik ve kültürel (meselelerin halli için gerekli anlaşmalar akdedilecek ve gerekli teşkilât kurulacaktır.
- Madde 5. Âkîd Taraflar, aralarında zuhur edebilecek her ihtilâfi, (Birleşmiş Milletler Andlaşmasında tesbit edilmiş bulunan muslihane yollarla ve anlayış ve dostluk ruhu içinde halletmeyi ve birbirlerinin dahili üslerine herhangi bir şekilde müdahaleden tevakki eylemeyi taahhüt ederler.
- Madde 6. Âkîd Taraflar, içlerinden bitinin aleyhine müteveccih veya menafimi haleldar edebilecek mahiyette olan bir ittifak akdinden veya bir harekete katılmaktan kaçınacaklardır.
- Madde 7. Âkîd Taraflardan her biri, kendisi ile üçüncü bir Devlet veya diğer devletler arasında eylevm mer'î bulunan milletlerarası taahhütlerin hiçbirini işbu Andlaşma hükümleri ile tenakuz halinde bulunmadığını beyan eder; diğer taraftan, ilerde, iş bu Andlaşmaya muhalif olabilecek herhangi bir milletlerarası taahhüde girişmemek: mükellefiyetini de deruhde ederler.
- Madde 8. İşbu Andlaşma, Türkiye ve Yunanistan'ın 4 Nisan 1949 tarihli Kuzey Atlantik Paktından mütevellit hak ve vecibelerine, her ne şekilde olursa olsun, tesir etmez ve edecek şekilde tefsir olunamaz.
- Madde 9. İşbu Andlaşmanın mer'iyete girişini mütaakıp, bütün Âkîd Taraflarca Andlaşmanın gayelerinin tahakkuku için iştirakleri faydalı addedilecek her Devlet, üç Âkîd Devletle aynı şartlar tahtında ve aynı hakları haiz olmak üzere, işbu Andlaşmaya iltihak edebilecektir. İltihak eden her Devlet, iltihakname tevdi suretiyle Andlaşmanın Taraflarından biri olacaktır.
- Madde 10. Fransızca metni muteber olacak olan işbu Andlaşma, âkîdların her biri tarafından tasdik edilecek ve tasdiknameler Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Dışişleri Vekâletine tevdi olunacak ve en son tasdiknamenin tevdi edildiği tarihte meriyete girecektir. İşbu Andlaşmanın meriyete girmesini mütaakıp geçecek beş senenin sonunda, Âkîd Taraflardan herbiri, diğer Âkîd Taraflar Hükümet'lerine göndereceği bir beyanname ile bir yıl önceden ihbar

suretiyle, bu Andlaşmaya taraf olmaktan çıkabilecektir.

Yukarıdaki hükümleri tasdikan, isimleri geçen yetkili murahhaslar işbu Andlaşmayı imza, etmişlerdir. Ankara'da yirmi sekiz Şubat bin dokuz yüz elli ü. tarihinde üç nüsha olarak tanzim kılınmış ve Âkîd taraflara birer nüsha verilmiştir.

Fuad Köprülü

Stefanos Stefanopulos

Koca Popoviç

Ek 2: İttifak, Siyasi İş Birliği ve Karşılıklı Yardım Andlaşması⁴⁴

Âkîd Taraflar, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ifade edilen prensiplere sadakatlerini ve sulhun vikayesine, emniyetin kuvvetlenmesine ve milletlerarası iş birliğinin inkişafına gayretlerini birleştirmek suretiyle çalışmak arzularını bir kere daha teyidederek;

Birleşmiş Milletler Andlaşmasındaki prensiplere ve hükümlere uygun şekilde toprak bütünlüklerini ve siyasi istiklâllerini en müessir şekilde sağlamaya azimli olarak;

Memleketleri arasında, 28 Şubat 1953'te Ankara'da imzalanan ve büyük müessiriyeti sabit olan, Dostluk ve İş Birliği Andlaşmasının vaz'ettiği dostluk ve iş birliği esaslarını genişletmek ve kuvvetlendirmek arzusuyla mütehalli olarak;

Mezkûr Andlaşmanın, her zaman ittifaka doğru ilk adım olarak telâkki edilmiş bulunduğunu göz önünde tutarak;

Böyle bir ittifakın tahakkukunun lüzumuna kaani olarak;

Diğer taraftan, bir ittifakname akdi suretiyle müşterek emniyet sistemini aralarında tesis etmenin yalnız kendi emniyet ve istiklâlleri bakımından çok müessir bir unsur teşkil eylemekle kalmayıp âdilâne ve nasfetli bir sulh tesisi dâvasına bağlı bulunan başka memleketlere ve bilhassa bunlardan kendi mıntıklarında bulunanlara iyiliği dokunacağına emin bulunarak; işbu Andlaşmayı akde karar vermişler ve bu maksatla:

Türkiye Reisicumhuru :Hariciye Vekili Ekselâns Prof. Fuad Köprülü'yü,

Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Reisicumhuru : Hariciye Nazırı Ekselâns Koca Popovic'i,

Majeste Yunan Kırallı : Hariciye Nazırı Ekselâns Stephanos Stephanopulos'u

Mütekabilen tam salahiyetli murahhasları olarak tâyin etmişler ve müşarünileyhler

⁴⁴ TBMMTD, **Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Kırallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti arasında 9 Ağustos 1954 tarihinde «Bled» de akdedilen ittifak, Siyasi İş Birliği ve Karşılıklı Yardım Andlaşmasının tasdiki hakkında kanun lâyihası ve Hariciye Encümeni mazbatası**, Dönem:10, C. 05, B, 41, 16.02.1955.

salâhiyetnamelerini ibraz ettikten ve bunların usulüne uygun olduğu müşahade olunduktan sonra, aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır:

- Madde 1. Âkîd Taraflar, dâhil olabilecekleri bilcümle, milletlerarası ihtilâfları, Birleşmiş Milletler Andlaşması hükümlerine uygun olarak, barışçı yollardan halletmeyi ve milletlerarası münasebetlerinde Birleşmiş Milletler Andlaşmasının gayeleri ile telif edilemeyecek her hangi bir şekilde tehdit veya kuvvet istimalinden tevakkî etmeyi taahhüdeyletiler.
- Madde 2. Âkîd Taraflar, içlerinden birine veya birkaçına, ülkelerinin her hangi bir yerine müteveccih olarak vukubulacak her silâhlı tecavüzü, bütün Âkîd Taraflara tevcih edilmiş bir tecavüz telâkki eylemek ve binnetice, Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 51 nci maddesinde tanınan münferit veya müşterek meşru müdafaa hakkını kullanarak, silâhlı kuvvet istimali de dâhil olmak üzere, tesirli bir müdafaa için lüzumlu göreceklere bilcümle tedbirleri aralarında mutabakat halinde ve derhal olarak tecavüze uğrıyan Taraf veya Taraflara münferiden ve müştereken yardım etmek hususunda mutabık kalmışlardır. İşbu Andlaşmanın 7 nci maddesine halel gelmemek şartıyla Âkîd Taraflar, aralarında evvelinden mutabakat hâsil olmadıkça, mütecevizle sulh veya her hangi bir diğere anlaşma yapmamayı taahhüdeyletiler.
- Madde 3. İşbu Andlaşmanın gayelerinin daimî ve müessir şekilde tahakkukunu temin maksadiyle Âkîd Taraflar, müdafaa kuvvetlerinin idame ve takviyesi için birbirlerine yardımı taahhüdeyletiler.
- Madde 4. İşbu Andlaşmanın müessir bir şekilde tatbikini temin için aşağıdaki hususlar kararlaştırılmıştır:
1. Bir Daimî Konsey ihdas edilmiş olup bu, Âkîd Tarafların Hariciye Nazırlarıyla, vaziyetin icabatına ve tetkik edilecek mevzuların mahiyetine göre iştirakleri icabedecek olan, Âkîd Taraflar Hükümetlerinin diğere erkânından tereküb edecektir. Daimî Konsey muntazaman yılda iki defa içtima edecektir. Bütün Âkîd Taraflar Hükümetlerince lüzumlu görülen hallerde munzam 4 içtimalar akdedebilecektir. Daimî Konsey içtima halinde bulunmadığı zamanlarda, vazifelerini, tesbit olunacak bir usul dairesinde, Ankara Andlaşması Daimî Kitabeti vasıtasıyla icra edecektir. Ankara Andlaşmasının 1 nci maddesinde derpiş edilen Hariciye Vekilleri Konferansının yerine Daimî Konsey kaim olmuştur. Daimî Konseyin esasa mütaallik kararları ittifakla alınacaktır.
 2. Âkîd Tarafların Erkâm Harbiyeleri, Ankara Andlaşmasının 2nci ve 3ncü maddelerinin tatbikatı cümlesinden olarak başladıkları müşterek mesailerine, işbu Andlaşmanın hükümlerini nazarı itibara almak suretiyle devam edeceklerdir.

Madde 5. İşbu Andlaşmanın 2nci maddesinde derpiş edilen vaziyet hâsıl olduğu takdirde, Âkîd Taraflar aralarında derhal istişarelere girişecekler ve Daimî Konsey, vaziyete karşı koymak için yakardaki 2nci madde gereğince alınmış bulunacak tedbirlere ilâvesi gerekecek müşterek tedbirleri tesbit etmek üzere derhal toplanacaktır.

Madde 6. Milletlerarası vaziyetin vahîm şekilde bozulması takdirinde ve bilhassa bu bozulmanın Âkîd Tarafların bölgesindeki emniyet üzerine doğrudan doğruya veya dolayısıyla menfî tesir icra edebilmesine meydan verebilecek mıntikalarda vukuu halinde, Âkîd Taraflar vaziyeti tetkik ve hattı hareketlerini tesbit etmek üzere istişarede bulunacaklardır. Âkîd Taraflar kendilerinden başka bir memlekete yapılacak silâhlı bir tecavüzün yayılmak suretiyle aralarından birinin veya birkaçının emniyet ve bütünlüğünü doğrudan doğruya veya dolayısıyla tehdit edebileceğini müdrük olarak aşağıdaki hususta mutabık kalmışlardır:

Âkîd Taraflardan birinin veya birkaçının, işbu Andlaşmanın imzalandığı tarihte karşılıklı yardım vecibeleriyle bağlı bulunduğu bir memlekete karşı silâhlı bir tecavüz vukuu halinde Âkîd Taraflar kendi bölgelerinde bu suretle tahaddüs eden vaziyete karşı koymak için Birleşmiş Milletlerin gayelerine uygun olarak alınması icabeden tedbirler hakkında istişarede bulunacaklardır. İşbu madde de derpiş edilen istişarelerin Daimî Konseyin acilen toplanmasını tazammun edebileceği tabiidir.

Madde 7. Âkîd Taraflar, mâruz kalmış bulunacakları silâhlı tecavüzden ve almış olacakları meşru müdafaa tedbirlerinden derhal Birleşmiş Milletler Emniyet Konseyine malûmat verecekler ve mezkûr tedbirleri, Emniyet Konseyi, Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 51nci maddesinde atıf yapılan tedbirleri fiilî şekilde tatbik mevkiine koyunca sona erdireceklerdir.

Kezalik, Âkîd Tarafların hükümetleri, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun, muhasematın başlaması takdirinde devletlere terettübeden vazifelere mütaalik olarak ittihaz ettiği 378 (V) A numaralı ve 17 Kasım 1950 tarihli kararda derpiş edilen beyanâtı süratle yapıp mezkûr karara uygun şekilde hareket edeceklerdir.

Madde 8. Âkîd Taraflar, aralarından her hangi birinin aleyhine müteveccih her hangi bir birleşmeye iltihak etmemek ve iş bu Andlaşmanın hükümleriyle telif edilemeyecek hiçbir taahhüde girişmemek hususundaki kararlarını teyidederler.

Madde 9. İşbu Andlaşmanın hükümleri, Âkîd Taraflar için Birleşmiş Milletler Andlaşmasından mütevellit hak ve vecibelere tesir etmez ve her hangi bir suretle tesir eder şekilde tefsir edilemez.

Madde 10. İşbu Andlaşma, Türkiye ve Yunanistan'ın 4 Nisan 1949 tarihli Kuzey Atlântik Andlaşmasından mütevellit hak ve vecibelerine tesir etmez ve her hangi bir suretle tesir eder şekilde tefsir edilemez.

Madde 11. Âkid Taraflar arasında 28 Şubat 1953 tarihinde Ankara'da imzalanmış bulunan Dostluk ve İş Birliği Andlaşması, işbu Andlaşmanın hükümleriyle tadil edilmediği nispette mer'î kalmaktadır. Âkid Taraflar işbu Andlaşmanın 13ncü maddesi hükümlerinin Ankara Andlaşmasının meriyet müddeti hakkında da tatbiki hususunda mutabık kalmışlardır.

Madde 12. 28 Şubat 1953 tarihli Dostluk ve İş Birliği Andlaşmasının 9ncü maddesi hükümleri, aynı şartlar dâhilinde, bu Andlaşma için de tatbik edilecektir. .

Madde 13. İşbu Andlaşma 20 senelik bir devre için akdedilmiştir. Âkid Taraflardan hiçbiri, nihayete erme tarihinden bir sene önce, mefsuhiyetini ihbar eylemediği takdirde Andlaşmanın müddeti zimni temdit yoluyla bir sene için uzıyacak ve Taraflardan birince böyle bir ihbarın vukuuna kadar aynı şekilde meriyette kalmaya devam edecektir.

Madde 14. İşbu Andlaşma Âkid Taraflarca kendi anayasa kaidelerine göre, tasdik edilecektir.

Sonuncu tasdiknamenin tevdi tarihinden itibaren meriyete girecektir. Tasdiknameler Yunanistan Kırallığı Hariciye Nezaretine tevdi edilecektir. Andlaşma Birleşmiş Milletler nezdinde tescil ettirilecektir. İşbu Andlaşma yekdiğerinin aynı bulunan üç nüsha halinde Fransızca olarak kaleme alınmış ve Âkid Tarafların her birine bir nüsha tevdi edilmiştir.

Yukardaki hususları tasdik maksadiyle Âkid Tarafların tam salâhiyeti murahasları aşağıya imzalarını vaz' eylemişlerdir. 9 Ağustos 1954 tarihinde Bled'de tanzim edilmiştir.

F. Köprülü

Koca Popovic

Stephanopoulo

Ek 3. Balkan İstîşarî Meclisinin Teşkiline Mütedair Anlaşma⁴⁵

Âkid Taraflar, Birleşmiş Milletler Andlaşması prensiplerine tevîkan, aralarında esasen pek memnuniyetbahş bir şekilde mevcut olup milletlerinin refah ve tam istiklâlini; müşterek bölgelerinde sulh ve emniyeti tesise mâtuf bulunan münasebetleri dâima daha verimli kılmaya ve sıkılaştırmaya karar vererek;

28 Şubat 1953'te Ankara'da imzalanan Dostluk ve İş Birliği Andlaşması ile 9 Ağustos 1954-de Bled'de akdolunan İttifak, İş Birliği ve Karşılıklı Yardım Andlaşmasına dayanan iş birliğini daha faal bir şekilde inkişaf ettirmek arzusu ile mütehalli olarak;

⁴⁵ Resmî Gazete, 28.5.1955, Sayı :9014.

9 Ağustos 1954 tarihinde Bled'de toplanan Konferansda üç Hariciye Vekili tarafından teklif edilen İstişari Meclisin teşkiline mütedair umumi prensipleri kabul ederek;

Bir Balkan İstişari Meclisi kurmaya karar vermişler ve bu maksatla aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır.

Madde 1. İstişari Meclis Âkid Tarafların müşterek bir organıdır.

Madde 2. Meclisin vazifesi, Âkid Devletlerin milletlerinin esenliğini tahakkuk ettirmek, müşterek menfaatlerini korumak, sulhü temin etmek maksadiyle karşılıklı münasebetlerinin her sahasında mümzi memleketler arasındaki iş birliğinin inkişafına yardım edebilecek bütün imkânları tetkik etmektir. Meclis, yukarıda derpiş edilen gayelere erişmek maksadiyle, Âkid Taraflar Hükümetlerine Bled Andlaşması Daimî Konseyi kanaliyle tavsiye ve tekliflerini arz edecektir. Meclis, daha umumi mahiyetteki meseleler hakkında da, mütalâa dermeyan edebilir ve telkinlerde bulunabilir.

Madde 3. Daimî Konsey, İstişari Meclisin mütalâasını almakta faide göreceği meseleleri de bu Meclisin tetkikine arz edebilir.

Madde 4. Meclisin vazifeleri istişari mahiyettedir, Meclisin bütün teklif, tavsiye veya kararları her millî grubun celsede hazır bulunan üyelerinin ekseriyetini haiz bulunması lâzımdır.

Madde 5. Meclis mümasil müesseselerle münasebetler temin edebilir.

Madde 6. İstişari Meclis, Âkid Taraflar Millî Meclislerinin her birinin kendi âzaları arasından seçeceği 20 şer âzadan teşekkül eder. Millî Meclisler aynı zamanda yedek üyeler tâyin edebilirler. Bir âzanın kendi Millî Meclisindeki vazifesi sona erdiği takdirde İstişari Meclisteki vazifesi de nihayet bulur. Kendisini istihlâf edecek âza bu maddenin 1 nci fıkrasına tevfikân tâyin edilir.

Madde 7. Daimî Konsey âzaları, İstişari Meclisin çalışmalarına katılabilir ve rey'e iştirak etmeksizin söz alabilirler.

Madde 8. Meclis âzaları Âkid Tarafların ülkelerinde vazifelerinin ifası için lüzumlu olan muafiyet ve imtiyazlardan faydalanırlar. Âkid Taraflar, işbu Anlaşmanın 10 ncu maddesinde derpiş olunan statüde hassaten zikredilecek kimselere de teşmili mümkün olan bahis konusu muafiyetler hakkında aralarında bir anlaşma akdedeceklerdir.

Madde 9. Meclisin ikişer yıllık devrelere ayrılan vazife sürelerinin hitamında yukarıdaki 6 nci maddeye tevfikân yeniden tâyinler yapılır. Üyeler tekrar seçilebilirler. Meclis, sırasıyla, Âkid Tarafların hükümet merkezlerinde veya diğer şehirlerinde senede bir alelâde toplantı yapar. Meclis riyaseti, lüzumu halinde, meclisi fevkalâde toplantıya çağırır.

Madde 10. İşbu Anlaşmanın meriyete girmesini mütaakıp, Âkid Taraflar Hükü-

metleri, bilâhara tasviplerine arz edilecek olan İstişari Meclis Statüsünün en geç bir ay zarfında hazırlanması için aralarında mutabık kalarak derhal Üçlü Komisyon tâyin edecekler. Mevzuubahis statü teşkilâta, usule ve masrafların tevziine mütaallik hükümleri muhtevi bulunacaktır. İşbu statünün tasdikini mütaakıp, mümkün olan en kısa zamanda, İstişari Meclis ilk içtimaim akde davet edilecektir. İstişari Meclis, işbu Anlaşmanın ve yukarıda mevzuubahis statünün çerçevesi dâhilinde, usule mütaallik nizamnameleri kendisi tesbit edecektir.

Madde 11. Daimî Konsey, İstişari Meclise danışarak veya bu Meclisin teklifi üzerine, ittifakla alacağı bir kararla, işbu Anlaşmada tadilât vücuda getirebilir. Yukarıda mevzuubahis tadilât Âkid Tarafların her birinin kendi Anayasası hükümlerine tevfikan tasdik edilir ve sonuncu tasdik yapıldığı gün meriyete girer. Her vukubulacak tasdik keyfiyetinden diğer Âkid Tarafllara diplomatik kanalla ve en kısa zamanda haber verilecektir.

Madde 12. Ankara Antlaşmasının 9 ncu ve Bled Antlaşmasının 12 nci maddelerine tevfikan bu Andlaşmalara iltihak edecek olan her devlet bu suretle İstişari Meclisin âzası olacak ve işbu Anlaşmaya iltihakını mübeyyin vesaiiki tevdi edecektir.

Madde 13. İşbu Anlaşma, Ankara ve Bled Antlaşmalarının devamı müddetince meriyette kalacaktır.

Madde 14. İşbu Anlaşma, Âkid Tarafların her birinin kenti anayasa hükümlerine tevfikan tasdik edilecek ve sonuncu tasdiknamenin tevdii tarihinde meriyete girecektir. Tasdiknameler Yunanistan Hariciye Nezaretine tevdi olunacaktır. İşbu Anlaşma üç orjinal nüsha halinde Fransızca olarak kaleme alınmış ve Âkid Tarafların herbirine birer nüsha tevdi edilmiştir.

Ankara'da, 2 Mart 1955 tarihinde tanzim edilmiştir

Prof. Fuad Köprülü
Popovic

Stephane Stephanopoulos

Koca

